

- Team Youth Research Centre. *RESILIENCE, RIGHTS & RESPECTFUL RELATIONSHIPS: Teaching for Social and Emotional Learning and Respectful Relationships*. Department of Education and Training, 2018.

Mgr. Veronika Bačová, projektová manažerka projektu RRRR a učitelka na 1. stupni ZŠ pražské základní školy

Zkoumavé čtení

2. díl: Učí číst jen češtináři?

IRENA POLÁKOVÁ

„Prostě si to ani neumí přečíst.“ Kolikrát si takto leckterý pedagog povzdychl, když viděl bezradnost žáků nad písemným zadáním s jakýmkoliv nepatrně náročnějším textem. Kdo ale má naučit žáky číst rozmanité druhy textů, navíc s porozuměním? Češtináři?

V rámci projektu Zkoumavé čtení četli při výuce učitelé nejrůznějších předmětů. Díky jejich práci vznikly stovky čtenářských lekcí s texty z nejrůznějších oborů, které jsou podpořeny metodickými poznámkami. V předchozím díle tohoto seriálu jsme představili celkový koncept vznikající metodiky, níže přinášíme ukázkou z první kapitoly, jejímž cílem je postupně naučit žáky, jak porozumět textu jako celku a osvojit si čtenářské strategie: skimming, scanning a vizualizaci.¹

V praxi to vypadalo tak, že učitelé zapojení do projektu každý týden zařazovali aktivitu zacílenou na rozvoj čtenářských dovedností. Přitom se opakovaně ukázalo, že chceme-li našim žákům pomoci nezaleknout se věcného textu, je třeba čtenářské aktivity zařazovat pravidelně, a to i navzdory slabým výsledkům. Jedním ze závěrů našeho projektu je opakované zjištění, že prvotní neúspěch při vzdělávání našich žáků není důvodem přestat, vzdát se nějakého (v našem případě čtenářského) cíle. Naopak, jsme-li o jeho důležitosti přesvědčeni, je třeba hledat další příležitosti k jeho realizaci při výuce.

Výše zmíněné čtenářské strategie patří k tzv. předběžnému čtení. Když si je čtenář osvojí, pomohou mu pracovat s textem cíleně a zároveň časově úsporně. Jedna z zapojených učitelek svou práci s cíli první kapitoly metodiky zhodnotila slovy: „Nejprve jsem žáky učila rychle prolétnout text a zjistit,

o čem vůbec je. V naší metodické příručce to byla aktivita, kterou je nejlépe začít, protože je vlastně jednoduchá. Aktivity jsem vyzkoušela a postupně pokračovala k náročnějším činnostem. Brzy se ale ukázalo, že se ke skimmingu a scanningu musím opakovaně vracet. Přibližně jednou za tři týdny jsem vždy znovu a znovu zařazovala cvičení na jejich nácvik. Žáci se prokazatelně zlepšovali a já konečně mohla účinně využívat to, co mi nabízí naše učebnice, kterou považuji informačně za naddimenzovanou.“

Ukázka z metodické příručky Zkoumavé čtení

Kapitola 1: Jak číst, abychom porozuměli textu?

Cíl 1: Jak zběžně přelést text? (skimming)

Zběžné prolétnutí textu a zjištění, o čem text vůbec pojednává, je velmi užitečnou dovedností pro další učení žáků. Jedná se o návyk, který je vhodné se žáky procvičovat pravidelně, a to i tehdy, když se zabývají i náročnějšími čtenářskými dovednostmi. Scanning pomáhá čtenáři rychle si vybrat text, který následně může studovat podrobněji. Obvykle ho využije v situacích, kdy má najít nějaký zdroj, v němž předpokládá, že najde odpověď na vlastní či někým jiným zadanou otázku.

¹ Místo anglických pojmů *skimming*, *scanning* používáme částečně počeštěnou verzi. Skimmingem rozumíme zběžné přelétnutí textu, které slouží k získání základní informace o tom, o čem text pojednává, scanning používáme ve významu rychlého procházení textu a vyhledání konkrétních informací, vizualizace je čtenářskou strategií, při níž si čtenář vyvolá obrazovou představu čteného textu.

Při běžném přelétutím textu se čtenářovy oči rychle pohybují po řádcích a zpomalí, když narazí na pojem, který považuje za důležitý, klíčový pro celý text či pro jeho část. Pro čtenáře není vždy snadné určit důležitý, klíčový pojem, pedagog by tedy měl mít na paměti, že i výběr klíčových pojmů je žáky třeba učit. Pro začátek je dobré začít od toho, co sami žáci za klíčové pojmy považují, resp. od pojmů, které jim utkvěly v paměti po rychlém přečtení textu.

Doporučujeme začít od kratších textů a postupně zařazovat delší a delší texty. Vhodné je pracovat i s učebnicí, a to jak při hledání kapitol, které se nějakým tématem zabývají, tak při hledání částí textů. Typické zadání pro práci s učebnicí je např.: *Dnes se budeme zabývat tématem vznik vesmíru, najděte v učebnici kapitolu, jež se tomuto tématu věnuje.* Případně náročnější zadání: *Najděte v učebnici část textu, kde najdete vypsány teorie vzniku vesmíru. Toto zadání už předpokládá, že se žák orientuje v tématu.*

Je velmi důležité, aby pedagog žákům vysvětlil, že skimming ani scanning, který představíme níže, nemá vést k povrchnímu čtení, nejedná se o bezmyšlenkovité přelétávání očima po literách. Naopak, skimming a scanning jsou dva ze způsobů čtení, jejichž osvojení je pro čtenáře velmi důležité. Každý záměr čtenáře vyžaduje jiný způsob čtení, včetně jiné rychlosti čtení.

Aktivita 1: Co znamená přelétnout text očima?

Zběžně přelétni následující titulek.

Kámen dovezený astronauty z Měsíce zřejmě pochází ze Země²

Vypiš důležitá slova, která ti utkvěla v paměti.

Možné splnění zadání

Kámen, Měsíc, Země, astronauti

Aktivita 2: Přelétni očima zběžně text a najdi jeho jádro

Přelétni zběžně očima tento text.³

Nobelovu cenu za medicínu za rok 2022 získal švédský genetik Svante Pääbo za dlouholetý výzkum genomu předků nynějšího člověka, především za sekvenování genomu neandertálců.

První z letošních Nobelových cen je trochu překvapením. Očekávalo se, že cenu za fyziologii a lékařství pravděpodobně získají někteří z objevitelů metod, jež vedly k vývoji mRNA vakcín a umožnily tak očkování proti covidu. (Stále ještě mohou být pozitivně oceněni cenou za chemii.) Cena je však plně zasloužená, Svante Pääbo patří k nepočtené skupině vědců, kteří nejen doplnili, ale zásadně pozměnili svůj vědní obor. Dokonce se dá říci, že ho do značné míry založil. Díky němu se paleogenetika stala samostatnou vědní disciplínou, která se dnes bouřlivě rozvíjí.

Která slova ti utkvěla v mysli? Napiš je.

Použij slova, která jsi napsal, ke krátkému shrnutí textu, tj. napiš, o čem si myslíš, že text bude.

Možné splnění zadání

Slova: Nobelova cena, genom, neandrtálci, 2022, Svante Pääbo, paleogenetika

Shrnutí: Text je asi o tom, že Nobelovu cenu za medicínu získal v roce 2022 Svante Pääbo, který se věnuje genomu neandrtálců.

Mgr. Irena Poláková,
Nová škola, o. p. s

EDUJOB
práce ve vzdělávání

Hledáte zaměstnance?

Hledáte práci?

www.edujob.cz

Celá ČR

² <https://www.stoplusjednicka.cz/kamen-dovezeny-astronauty-z-mesice-zrejme-pochazi-ze-zeme>

³ <https://denikn.cz/978013/analiza-genomu-neandertalcu-vynesla-svemu-autorovi-nobelovu-cenu-za-lekarstvi/?ref=list>